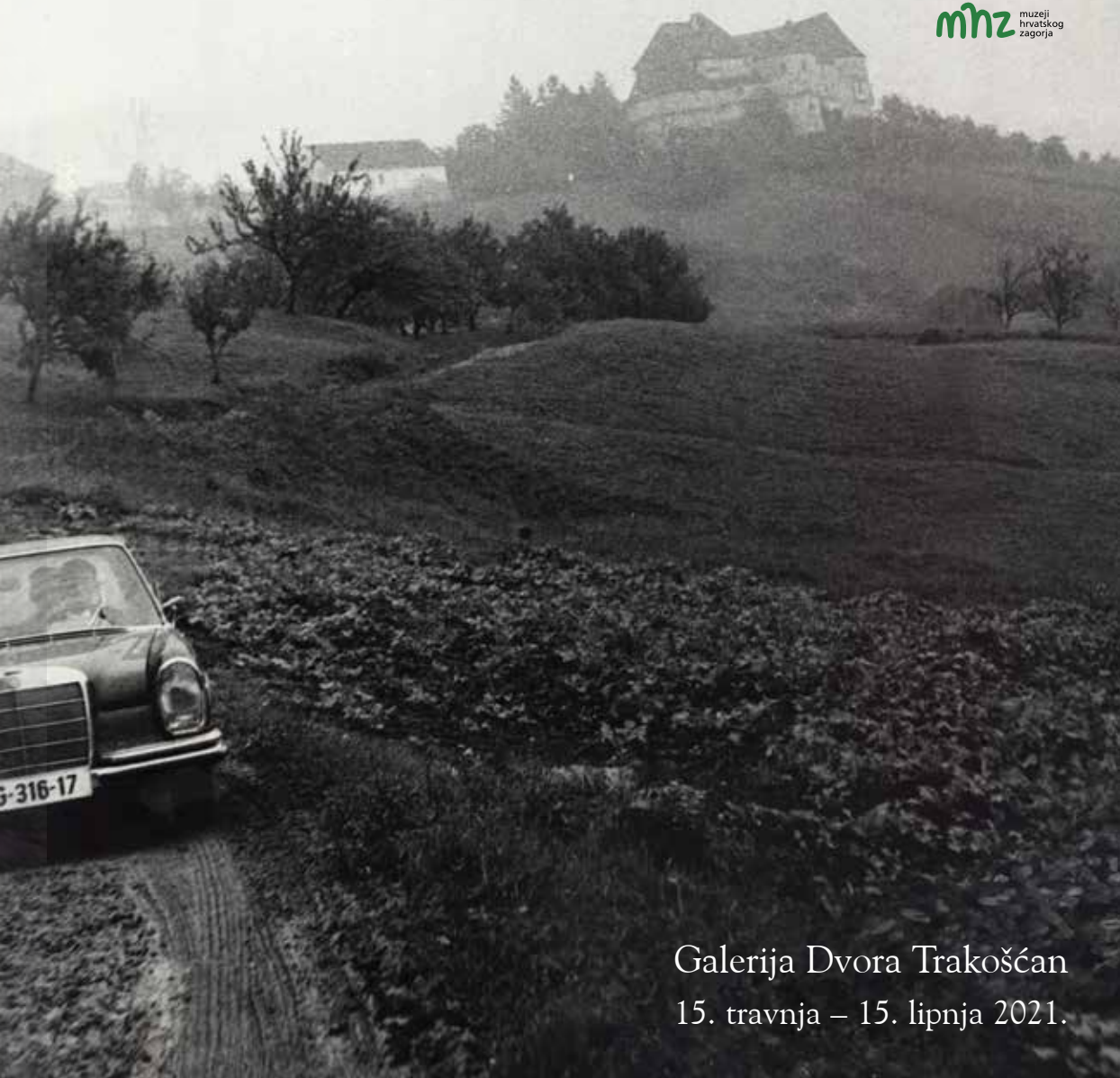


Veliki Tabor

u 20. stoljeću



Galerija Dvora Trakošćan
15. travnja – 15. lipnja 2021.

Zasnosrednjovjekovni plemićki grad Veliki Tabor smješten je u selu Hum Košnički, tri kilometra od Desinića. Zbog svoje očuvanosti te raskošne i monumentalne arhitekture proglašen je spomenikom najviše kategorije. Izgradnju dvora vjerojatno je započela velikaška obitelj Celjski sredinom 15. stoljeća. Početkom 16. stoljeća Veliki Tabor prelazi u posjed plemićke obitelji Rattkay, koja je dovršila izgradnju i u njemu živjela sve do kraja 18. stoljeća. Rattkayevi su bili brižni čuvari staroga grada, no nakon smrti posljednjeg člana obitelji 1793. godine, dvorac nije nalazio primjerena gospodara. Tijekom čitavog 19. i 20. stoljeća vlasnici Velikog Tabora neprestano su se izmjenjivali i često ga neprimjereno koristili. To je razdoblje bilo obilježeno zanemarivanjem i propadanjem grada te gubitkom njegova nekadašnjeg sjaja. No, s druge strane, razvijala se svijest da je taj prvorazredni spomenik hrvatske povijesti i kulture od iznimne važnosti ne samo za našu, nego i za svjetsku kulturnu baštinu.

Na početku 20. stoljeća Veliki Tabor nalazio se u vlasništvu braće Grünwald, zagrebačkih trgovaca koji su ga posjedovali sve do izbijanja Prvoga svjetskog rata. Veliku brigu i zanimanje za grad u tom razdoblju pokazuje konzervator Gjuro Szabo (1875. – 1943.), tajnik Zemaljskog povjerenstva za očuvanje umjetničkih i historičkih spomenika u Kraljevini Hrvatskoj i Slavoniji, osnovanog 1910. godine. Veliki Tabor prvi je put kao tajnik Povjerenstva posjetio 1911. godine. Od velike je važnosti tekst o Velikom Taboru objavljen 1912. godine, u kojem Szabo pruža detaljan opis grada te govori o njegovu povijesnom razvoju i vlasnicima. Impresioniran bajkovitim izgledom Velikog Tabora Szabo ga je prozvaao našim najljepšim žalošću je ustvrdio zapuštenom i stanju, a da je



tako svjedoče fotografije koje do danas sačuvane je sam snimio. Velikom Taboru u vrijeme Prvoga svjetskog rata, osim da je služio kao zatvor za internirane Istrane i Primorce koje su vlasti optužile za nelojalnost i neprijateljsko djelovanje protiv Austro-Ugarske Monarhije.

U periodu između dva svjetska rata, vlasnik Velikog Tabora bio je poznati hrvatski slikar Oton Iveković (1869. – 1939.), kojemu je slikovit izgled dvorca i okolnog krajolika bio nepresušna inspiracija za mnogobrojna umjetnička djela. U želji da ga spasi od propasti, Iveković je prodao kuću u Zagrebu i mnoge svoje likovne radove te ga prikupljenim novcem kupio 1919. godine. Zajedno sa suprugom Ljubicom i njihovo dvoje djece, Tomislavom i Marijom, preselio se u Veliki Tabor, gdje je živio 16 godina. Dvorac ga je neprestano nadahnjivao i tu su nastala djela koja u slikarevu bogatu stvaralačkom opusu čine zasebnu cjelinu. No, unatoč impresivnosti, trošni



novac kako bi podmirila osnovne životne potrebe, poput kupnje hrane i odjeće. Financijski opterećen i već teško bolestan, Oton se 1935. preselio u rodni Klanjec, gdje je umro u srpnju 1939. godine.

Obitelj Iveković prodala je Veliki Tabor 1938. godine Banskoj upravi Savske banovine. Banska uprava predala ga je na korištenje časnim sestrama Družbe Kćeri milosrđa Trećeg reda sv. Franje iz Blata na Korčuli. U vrijeme Drugoga svjetskog rata, u dvorcu je bio smješten državni dječji dom, a časne su se sestre brinule o ratnoj siročadi. U tom je razdoblju došlo do obnove i preuređenja prostorija dvorca kako bi se prilagodio svojoj novoj namjeni. U dvorištu je izgrađena cisterna, uređen je sanitarni čvor, uvedeni su vodovod i električna struja, obnovljena je stolarija prozora i vrata itd.

Povijest Velikog Tabora za vrijeme Drugoga svjetskog rata povezuje se s aktivnostima boraca Narodnooslobodilačkog rata. O njihovu kretanju i djelovanju u njegovoj neposrednoj blizini doznajemo iz svjedočanstva i memoarskih zapisa sudionika događanja, kao i sa sačuvanih fotografija iz 1943. godine s partizanima u podnožju grada. Prema prisjećanju i iskazima pojedinih boraca (Josip



Dječja sekcija Društva prijatelja prirode ispred Velikog Tabora, 1937.; DVT-3257

Oton Iveković, *Veliki Tabor*, 1925.; MSB 136

dvorac postao je stalni izvor njegovih briga i veliko financijsko opterećenje. Neprestano se javljala potreba za održavanjem i nužnim građevinskim radovima na koje je često trošio svu svoju uštedevinu. Stoga je obitelj Iveković bila primorana posuđivati

Razglednica »Vin-grad ili Tabor-grad (dvorište)«, 1940.; DVT-206



Štimac, Drago Rafaj), čini se da su oni povremeno boravili i unutar zidina dvorca. U njega su navraćali kako bi se odmorili i oporavili od bitaka.

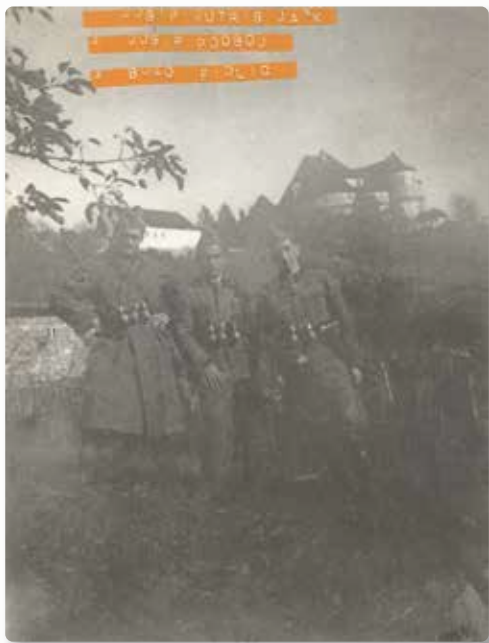
Nakon završetka rata i uspostave komunističke vlasti, časne sestre napustile su Veliki Tabor i otišle na obližnju Vinagoru. Ni u socijalističkoj Jugoslaviji Velikom Taboru nije dodijeljena odgovarajuća namjena te je korišten na neadekvatan način. Grad je nacionaliziran i dodijeljen na upravljanje općini Pregrada. Ona ga je najprije predala na korištenje mesnoj industriji Sljeme, za sušenje mesa, a potom Poljoprivrednoj zadruzi Desinić, koja je u njemu započela ugostiteljsku djelatnost.

No, bilo bi pogrešno tvrditi da je dvorac bio sasvim zaboravljen i zapušten. Početkom 1960-ih godina Konzervatorski zavod iz Zagreba izveo je srazmjerno opsežne radove na najugroženijim dijelovima, koji su obuhvatili popravak krovne konstrukcije i krovšta, sanaciju i zamjenu konzola, sanaciju jednog dijela sjevernog vanjskog pročelja itd. Održavana su razna događanja i zabave, a neko je vrijeme u Velikome Taboru bila otvorena izložba o Narodnooslobodilačkoj borbi na području kotara Pregrade. Godine 1975. u njemu su snimane scene napada kmetske vojske na Tahyjev grad za višestruko nagrađivani film *Seljačka buna 1573.* poznatog redatelja i scenarista Vatroslava Mimice. U cijelome tom razdoblju grad je pobuđivao zanimanje javnosti te je bio odredištem mnogobrojnih izletnika. Posjetio ga je 1968. godine i predsjednik Josip Broz Tito sa suprugom Jovankom.



Kako bi se dvorac zaštitio, obnovio i revitalizirao, 1981. godine Josip Štimac (1922. – 2003.) osnovao je u njemu Zavičajni muzej, zajedno s

Razglednica »Vin-grad ili Tabor-grad«, sredina 20. stoljeća; DVT-70



Partizani u podnožju Velikog Tabora,
1943.; DVT Fot-16

Josipom Hrestakom i Ivicom Špoljarom. Štimac je bio strastveni skupljač starina i umjetnina pa je njegovim zalaganjem prikupljeno mnoštvo slika i skulptura te obilje etnografskog materijala. Sve je to ušlo u sastav nekoliko manjih muzejskih zbirki. Organizirao je mnogobrojna događanja – tematske izložbe, likovne kolonije, mačevalačke turnire, koncerte, sokolarenje – kako bi se promovirao dvorac i u široj javnosti razvijala svijest o njegovoj velikoj kulturno-povijesnoj važnosti. Zavičajni muzej ukinut je 1989. godine rješenjem Skupštine općine Pregrada kojim su Veliki Tabor i cjelokupni muzejski fundus predani na

korištenje Turističkom savezu općine Pregrada.

Iako je 1993. dvorac postao sastavnim dijelom Muzejâ Hrvatskog zagorja, iste ga je godine na korištenje dobilo Društvo Veliki Tabor, osnovano 1990. godine. Ono je u njemu djelovalo sve do smrti Zmaja Taborgradskog (kako se popularno nazivalo Štimca, koji je obnašao dužnost predsjednika Društva) 2003. godine. Od 1995. godine Muzeji Hrvatskog zagorja provode sveobuhvatna arheološka istraživanja te brinu o obnovi Velikog Tabora pod vodstvom Hrvatskoga restauratorskog zavoda iz Zagreba. Sredinom 1990-ih provedena su i prva sustavna konzervatorsko-restauratorska istraživanja koja su obuhvatila palas i pročelja dvorišnih trijemova. Financirana su, kao i cjelokupna obnova objekta, sredstvima Ministarstva kulture Republike Hrvatske. Ta su istraživanja pridonijela boljem poznavanju građevinskog razvoja grada tijekom stoljeća i njegovoj obnovi u skladu s tim saznanjima. Stoga se može slobodno reći da je Veliki Tabor danas jedan od naših najbolje sačuvanih i prezentiranih kasnosrednjovjekovnih gradova.

Izložbom »Veliki Tabor u 20. stoljeću« predstavljen je stari grad – njegova monumentalna arhitektura, sanacijski radovi izvedeni na objek-

Josip Broz Tito u Velikom Taboru,
1968.; DVT-3260



Veliki Tabor, mačevalački
turnir, 1999.;
DVT Fot-69



tu te namjena. Također, predstavljeni su njegovi vlasnici i događaji koji su se u dvoru odvijali tijekom 20. stoljeća. Na izložbi je predstavljeno više od 80 eksponata – brojne fotografije i razglednice, slike Otona Ivekovića, knjige, časopisi, predmeti iz Etnografske zbirke Dvora Veliki Tabor koje je prikupio Josip Štimac, kao i drugi predmeti koji svjedoče o životu u Velikom Taboru u navedenom razdoblju. Prikazan je i insert iz filma *Seljačka buna 1573.*, snimljen u Velikom Taboru 1975. godine. Izložba je u Dvoru Veliki Tabor bila otvorena više od dvije godine, od studenoga 2018. do ožujka 2021. godine. Sredinom travnja 2021. godine započelo je njeno dvomjesečno gostovanje u Galeriji Dvora Trakošćan.



Predmeti iz Etnografske
zbirke Dvora Veliki Tabor.
U Veliki su Tabor pristigli
u vrijeme kada je njime
upravljao Josip Štimac,
ponajprije zahvaljujući
donacijama Ivice Špoljara te
Josipa Hrestaka.

Naslovna strana: Automobil
Titove delegacije na cesti
podno Velikog Tabora,
1968.; DVT-3262

Nakladnik: Muzeji Hrvatskog zagorja, Dvor Veliki Tabor, Desinić • Za nakladnika: Jurica Sabol • Urednica deplijana: Renata Dečman • Autorica teksta: Renata Dečman • Fotografije: Fotoarhiv Dvora Veliki Tabor • Lektura: Silva Tomanić Kiš • Grafičko oblikovanje i priprema za tisak: Franjo Kiš, ArTresor naklada, Zagreb • Tisak: Tiskara Kasanić, Zagreb •

Naklada: 500 primjeraka • ISBN 978-953-265-220-8

Organizatori izložbe: Muzeji Hrvatskog zagorja – Dvor Veliki Tabor i Dvor Trakošćan • Autorica izložbe: Renata Dečman • Tekstovi izložbenih panoa: Renata Dečman • Tehnički postav izložbe: Siniša Žnidarec i Nives Čurković